

HALIMA XUDOYBERDIYEVA BALLADALARI HAQIDA

Pardayeva Nigora Kuysinbayevna

Jizzax davlat pedagogika universiteti

doktoranti (DSc)

E-mail: pardayevan7@gmail.com

[Tel:+998915999689](tel:+998915999689)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18675871>

Annotatsiya: O‘zbek adabiyoti tarixida jahon she‘riyati bulog‘idan bahra olmagan ijodkor bo‘lmasa kerak. Shunday ijodkorlardan biri Halima Xudoyberdiyevadir. Maqolada Halima Xudoyberdiyeva qalamiga mansub balladalar haqida ma‘lumot berilgan. Uning “Qadah”, “Kutish” singari balladalarini tahlil maydoniga olib kirilib ayrim mulohazalar bildirilgan.

Kalit so‘zlar: Halima Xudoyberdiyeva, ballada, “Qadah”, “Kutish” xiyonat, farzand.

Аннотация: Вероятно, в истории узбекской литературы нет ни одного художника, который бы не пользовался дарами мировой поэзии. Одной из таких художниц является Халима Худойбердиева. В статье представлена информация о балладах, написанных Халимой Худойбердиевой. В поле анализа рассматриваются её баллады, такие как «Кадах» и «Кутииш», и даются некоторые комментарии.

Ключевые слова: Халима Худойбердиева, баллада, «Кадах», «Кутииш», предательство, ребёнок.

Annotatsion: There is probably no single artist in the history of Uzbek literature who has not used the talents of world poetry. One of such artists is Halima Khudoyberdieva. This article provides information about the ballads written by Halima Khudoyberdieva. The analysis studies her ballads such as “Qadah” and “Kutish” and presents some comments.

Keywords: Halima Khudoyberdieva, ballad, “Qadah”, “Kutish”, betrayal, child.

XX asr o‘zbek adabiyotida shoira, davlat arbobi Halima Xudoyberdiya ijodining salomog‘i yuqori. She‘riyatda individual uslubi, shoirona tafakkurning o‘ziga xosligi, hayot falsafasining teranligi shoira ijodining o‘ziga xos ekanligini ko‘rsatadi. Ijodkor sharq lirikasining ana’anaviy yo‘nalishida ijod qilish bilan bir qatorda jahon she‘riyati janrlarida ham samarali qalam tebratgan ma‘lum. Shoira balladalarini bunga yorqin misol bo‘la oladi.

Ballada – (fransuzcha ballade - raqsga tushaman) XIV-XV asrlarda roman mamlakatlarida keng tarqalgan, musiqa va raqs jo‘rligida ijro etiladigan, o‘ziga xos qofiya tizimiga va refren misraga ega bo‘lgan to‘rt banddan tashkil topgan liro-epik janr [1; 44].

Ma‘lumki, balladaga qo‘yiladigan qat‘iy talablar XX asrga kelib olib tashlandi. Hajman katta bo‘lgan voqeaband she‘riy asarlar ballada deb atala boshlandi.

Halima Xudoyberdiyevaning turli yillarda nashr etilgan kitoblariga 10 ga yaqin balladalarini kiritilgan. Jumladan, “Ro‘molcha” (“Sadoqat”, 1983); “O‘lim oldi allasi”, “Yolg‘iz o‘g‘il haqida ballada”, “Ilinj” (“Muqaddas ayol”, 1987); “Qadah” (“Bu kunlarga yetganlar bor”, 1993), “Kutish” kabilar. Shoira balladalarida turmushimizdagi turfa xil insonlar hayot tarzini, taqdirini, ularning

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

kechmishini, ruhiy holatini, dard-u hasratini, bevafoqlik, makr hamda xiyonat, nafsiga qurbon bo‘lishning oqibatlarini badiiy ifodalashga harakat qiladi.

Ijodkor 8 band 18 misradan iborat “Qadah” balladasida oilasiga, farzandlariga jufti haloliga sadoqatsizlik qilgan ayol obrazini tasvirlaydi. Aslida unday kimsalar na ayol degan, na ona degan yuksak nomga munosibdir.

Xotin silab-siypab erini,
Er bilmaydi uning sirini.

Xotin tilda bergudayin jon,
Ko‘kragida g‘imirlar ilon [5, 53].

Ikki yuzlamachi, ayyorlikda, makkorlikda shaytonga ham dars beradigan bunday manfur xotinlar bugungi kunimizda ham uchrab turadi. Ular o‘z manfaatlari yo‘lida hech narsadan hayiqmaydilar. Hatto inson hayotiga qasd qilishdan ham.

Qani oldik!
Oq urarlar, oq,
Er ko‘ksini changallar shu choq.

Shoiraning mahorati shundaki, oramizda shunday vijjonsiz, oila deb atalmish muqaddas dargohga, o‘z yorigaga xiyonat qiladigan ayollar tasvirini qisqa va ta’sirli ifodalab beradi. Ularning qilmishi kechirib bo‘lmas jinoyatdir. Qilgan gunohlarini tanglab yetishganda esa kech bo‘ladi.

Halima Xudoyberdiyevaning hajman kichik bo‘lsa-da, biroq mazmunning kengligi, hayot haqiqatini chuqur, teran ochib berilganligi bilan o‘quvchi qalbiga kira olgan balladalaridan yana biri “Kutish” asaridir. Ballada 7 band 15 misradan iborat. Unda padari buzrukvorini intizorlik bilan kutgan farzand hamda farzandini kutgan otaning ruhiy holati badiiy tasvirlanadi.

Bilmam, to‘g‘rimidi va yoki xato,
O‘g‘ilchasin uch kun kutdirdi ota.

Uch kun unga umid bog‘ladi yetim,
Uch kun kir yengiga yig‘ladi yetim.

Xalqimizda “Nimani eksang, shuni o‘rsan”, – degan naql bor. Farzandingizga bolalik chog‘larida nimani bersangiz, ulg‘aygach shuning hosilini olasiz. Ana shu hayot haqiqatini shoira juda ta’sirli jummalarda ifodalaydi. Misralarda doimo eshitgan so‘zlarimizga duch kelsak-da, biroq bu so‘zlar shoira asarida qaytadan jonlanadi. O‘quvchi qalbini larzaga keltiradi.

Keyin... ota kutdi. Uch yillab kutdi,
Ko‘zi yoshdan xira, miltillab kutdi [5, 15].

Bugungi kunimizda ham oila, turmush yumishlari, bola-chaqa tashvishi, ish deb, ko‘pchiligimiz jigarbandlarimizg biroq bo‘lsa ham vaqt ajrata olmaymiz. Vaqtlari borlar esa hafsala qilishmaydi. Ijtimoiy tarmoqlarni kuzatish uchun topilgan vaqt, jigargo‘shalarga kelganda yetmay

“Xotin-qizlar ilmda: tiklanish, yuksalish va taraqqiyot sari qadamlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materillari to‘plami. NamDPI – 2026-yil, 11-fevral

qoladi, ming afsus. Biroq buning badalini to‘lashimiz xayolimizga ham kelmaydi. Shoiralar bu singari holatlarning oqibati albatta, salbiy bo‘lishini poetik umumlashma orqali ko‘rsatib beradi.

So‘ng...

U ham umr bo‘yi bo‘lganmidi xit,

Ular-chun uv tortdi hovlidagi it.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, shoiralar balladalarini hayotiy hodisalarning badiiy tarzda ravon, sodda ifodalanishi bilan ajralib turadi. Shoiralar asarlarini chuqur o‘rganish, tahlil qilish oldimizda turgan asosiy vazifalardan sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Salayev. F, Qurbonniyozov G. Adabiyotshunoslik atamalarining izohli lug‘ati. – Toshkent: Yangi asr avlodi,
2. Xudoyberdiyeva H. Sadoqat”, 1983
3. Xudoyberdiyeva H. Muqaddas ayol, 1987
4. Xudoyberdiyeva H. Bu kunlarga yetganlar bor, 1993
5. Xudoyberdiyeva H. Saylanma V jildlik. IV jild. – T. : G‘afur G‘ulom, 2018.